

De jacht op de neushoorn neemt weer ouderwetse vormen aan

Red de rhino

De hoorn van de neushoorn is meer waard dan cocaïne. Het gevolg: elke acht uur wordt er in Afrika een neushoorn gedood. Is daar een einde aan te maken?

■ TEKST: ANOUSHKA BUSCH

Om Vietnamezen bewust te maken van wat stropen aanricht, doen natuur-beschermers een beroep op lokale beroemdheden. De Vietnamese popster Hong Nhung is zichtbaar ontgaan door de aanblik van de dode witte neushoorn op de achtergrond.

In de bar van de Rhino Watch Safari Lodge in Kenia laat Felix Patton niet erg leuke foto's zien. Ze tonen door stropers gedode neushoorns. De plek waar hun hoorn ooit zat, is nu een bloederige massa. Alleen voor dat kleine onderdeel zijn ze gedood. 'Het is de grootste crisis voor de Afrikaanse neushoorn sinds tijden', zegt Patton, die bij de lodge werkt. De dieren waren zich juist goed aan het herstellen van de strooptochten die hen in de jaren zeventig en tachtig op de rand van uitsterven hadden gebracht. De afgelopen jaren is het stropen weer explosief gestegen. Cijfers uit Zuid-Afrika, waar de meeste neus-

hoorns leven, spreken boekdelen. Tussen 1990 en 2007 werden jaarlijks gemiddeld dertien neushoorns gedood door stropers, in 2008 steeg dat aantal plots tot 83. In 2013 werd het trieste record van 1004 gedode neushoorns bereikt.

● Duurder dan goud

Waarom neemt de stroperij weer toe? Heel simpel: voor neushoornhoorn wordt grof geld betaald. De hoorn is op het moment meer waard dan cocaïne of goud: zo'n 50.000 euro per kilogram. De gemiddelde hoorn weegt zo'n vijf kilo, dus tel uit je winst. De beschuldigende vinger wijst al snel naar de Chinezen met hun

Onder rijke Vietnamezen is het zeer cool om neushoornpoeder in je drankje te doen

► vreemde medicinale praktijken. Toch bleken zij dit keer niet de boosdoeners. Neushoornhoorn is inderdaad een belangrijk onderdeel van de traditionele Chinese geneeskunst (zie het kader ‘Hoorn tegen kanker?’). Maar sinds de Chinese regering in 1993 het gebruik van de hoorns illegaal verklaarde, is de vraag ernaar enorm gedaald. En wat in China op de zwarte markt te krijgen is als neushoornhoorn, blijkt na DNA-onderzoek altijd nep. Het is buffelhoorn die gesmolten wordt en die men in de vorm van een neushoornhoorn laat stollen. Maar waarom is het stropen vanaf 2008 dan wél zo enorm toegenomen? Onderzoek van TRAFFIC, een organisatie die de handel in wilde dieren en planten in de gaten houdt, bracht aan het licht waar de hoorns heengaan: Vietnam. Ze zijn daar populair als partydrug. Neushoornpoeder zou volgens Vietnamezen een zuiverende werking hebben op het lichaam en katers voorkomen. En het geeft je status. Je vrienden op drankjes trakteren met het dure poeder erin, liefst ter plekke afgeschaafd, is extreem cool onder de Vietnamese upper class. ‘De Ferrari factor’ noemt Patton het. ‘In Vietnam pronk je niet met een dure auto of een gouden horloge om te laten zien dat je geld hebt, maar met een stukje neushoornhoorn.’

● **Reservaat is stropersparadijs**
Het Solioreservaat waar we de volgende dag zijn, is bijzonder hard getroffen door stropers.

Zelfs dit helpt niet tegen stropen, want restjes hoorn groeien weer aan tot gewilde stompjes.

Zwart en wit

Anders dan hun naam doet vermoeden zijn de zwarte en witte neushoorn niet uit elkaar te houden op basis van kleur. Beide zijn even grijs. Hun namen berusten op een misverstand. Het belangrijkste

verschil tussen de witte en de zwarte neushoorn is de vorm van hun bek. De ‘witte’ soort heeft brede lippen, geschikt om te grazen, de ‘zwarte’ heeft een puntige bek die handig is om blaadjes te eten. Door de

Afrikaners werden ze daarom ‘wijdlip’ en ‘puntlip’ genoemd. De Engelsen verstonden ‘wijd’ (wide) als ‘white’, en noemden deze dieren ‘white rhino’s’. De andere soort werd logischerwijs de ‘black rhino’.

Hoorn tegen kanker?

De hoorn van de neushoorn speelt al eeuwenlang een belangrijke rol in de traditionele Chinese medicijnleer. Niet als lustopwekkend middel, zoals vaak wordt beweerd, maar om aandoeningen te behandelen die geassocieerd worden met te veel ‘hitte’ in het lichaam zoals koorts en reuma. In Vietnam doet bovendien het gerucht de ronde dat een vooraanstaande politicus genezen zou zijn van kanker dankzij neushoornhoorn. Werkt het echt als medicijn? Neushoornhoorn is gemaakt van keratine, hetzelfde spul waarvan nagels en haren zijn gemaakt. Het klinkt onwaarschijnlijk dat dat effect zou kunnen hebben als geneesmiddel. Een Chinees dubbelblind onderzoek uit 1990 toonde aan dat keratine bij ratten kortdurend hielp bij koorts. Maar daarvoor kun je net zo goed een paracetamolletje nemen.

Ze slaan vooral toe op maanverlichte nachten, als het zicht goed is. Patton: ‘Als je als stropers een neushoorn zoekt, is het Solioreservaat de plek waar je moet zijn. Hier vind je in een relatief klein gebied 22 procent van alle neushoorns van Kenia.’ Op een kleine 6900 hectare zijn maar liefst 220 neushoorns te vinden. Daar zijn zeventig exemplaren van de zeldzame zwarte neushoorn bij, waarvan er maar 5000 op de wereld zijn. En inderdaad. Op andere plekken in Afrika moet je geluk hebben om er een te zien als je op safari gaat. Maar hier hebben we tijdens de trip die we door het reservaat maken na een half uur al een hele groep witte neushoorns gezien, waaronder een moeder met een pasgeboren kalf. Zelfs de notoir schuwe zwarte neushoorn laat zich aan het eind van de dag nog heel even zien.

● **Onthoornen werkt niet**
Op dit moment is de neushoornstand in Afrika nog stabiel. Het aantal nieuwgeboren dieren en stropersslachtoffers vlakken elkaar uit. Maar dat zal niet lang meer duren. Als het in dit tempo doorgaat, zal in 2016 het keerpunt komen en de neushoornpopulatie teruglopen. Als we de stropen er geen halt toe weten

Een Vietnamese vrouw vermaalt neushoornhoorn tot poeder.

te roepen, stelt het Wereld Natuur Fonds, zal de neushoorn binnen tien jaar zijn uitgestorven. Om de dieren uit handen van de stropers te houden zijn al de gekste dingen geprobeerd. Zo werden op een aantal plekken neushoorns uit voorzorg van hun hoorns ontdaan. Dat pakte om diverse redenen niet goed uit. Het bleek de stropers er nauwelijks van te weerhouden om de dieren te doden. Waarom? Bij het onthoornen moet je altijd een klein restant van de hoorn laten zitten, want er loopt een bloedvat onderin. Maar dat restant groeit vrij snel weer aan. En met de huidige prijzen is een klein stompje al veel geld waard. Bovendien is onthoornen niet bepaald dier-vriendelijk. De dieren hebben hun hoorn niet voor niets. Zonder hoorn kunnen ze zich niet

goed verdedigen en verliezen ze hun status in de groep. Ook is het onthoornen voor de dieren een traumatiserende ervaring. Ze associëren mensen daarna met een stressvolle gebeurtenis en gaan zich agressief gedragen.

● **Kleurstof blijft zitten**
Een andere poging om de dieren tegen stropers te beschermen, bestond uit het vergiften van de hoorn. Het gif werd er ingespoten, samen met een kleurstof om te waarschuwen dat de hoorn niet meer te gebruiken was. Maar ook die methode is inmiddels volledig mislukt verklaard. De kleurstof blijkt zich niet door de hoorn te verspreiden zoals gehoopt werd. Het komt niet verder dan het gat dat in de hoorn geboord werd om de stof erin te injecteren.

‘Neushoornhoorns zijn niet anders dan buffelhoorns, menselijk haar en nagels. Verkwist je geld niet.’ Zo luidt de tekst op dit bord in Hanoi.

Maken gif en kleurstof de hoorns onbruikbaar voor stropers? Helaas niet.

Het gif kan ook gemakkelijk weer uit de hoorn verwijderd worden. Bovendien geldt (net als voor het onthoornen) dat het injecteren van gif een dure en ingewikkelde operatie is die onmogelijk op alle 25.000 neushoorns toegepast kan worden.

● **Campagne wekt ergernis**
Misschien kan het probleem beter aangepakt worden bij de wortel. Als de Vietnamezen geen interesse meer hebben om neushoornhoorn te kopen, zal het snel gedaan zijn met het stropen. Het lijkt dé oplossing. Dus werden reclamecampagnes opgezet om mensen in Vietnam van de wreedheid en de zinloosheid van de stropenpraktijken te overtuigen. ‘Het bleek alleen volledig ineffectief,’ zegt Patton.

Smoelenboek

Neushoorns zijn al tientallen miljoenen jaren op aarde. Ooit waren er meer dan 30 soorten. Nu zijn daar nog maar 5 van over.

● **Javaanse neushoorn**
Tot begin 19de eeuw kwam deze neushoorn zo algemeen voor dat het zelfs niet vreemd was om er een tegen te komen in de buitenwijken van Batavia (het huidige Jakarta). Nu is het de meest bedreigde soort van de 5. De 40 laatste exemplaren wonen in het Nationaal Park Ujung Kulon in Indonesië. Al 25 jaar heeft niemand er meer een in levende lijve gezien. Het enige bewijs dat ze er zijn, komt van cameravallen en voetafdrukken.

● **Sumatraanse neushoorn**
Deze kleinste neushoornsoort leeft in de regenwouden van Indonesië en Maleisië. Houtkap heeft zijn leefgebied gesplitst, waardoor er alleen nog kleine groepjes verspreid levende dieren zijn overgebleven. Hun voortplantingskansen zijn daardoor zo klein geworden dat hun voortbestaan op het spel staat. Waarschijnlijk zijn er minder dan 200, de meeste in de regenwouden van Sumatra.

● **Indische neushoorn**
Makkelijk herkenbaar aan zijn pantserachtige huid. Ooit kwam de soort in heel Zuid-Azië voor. Tegenwoordig leven er nog ongeveer 3000 in India en Nepal. De stropen die hen begin vorige eeuw op de rand van uitsterven bracht is succesvol ingedamd. De voornaamste bedreiging vormt nu de moesson, waardoor hun leefgebied regelmatig overstroomt.

● **Witte neushoorn**
De grootste neushoorn is bijna het grootste en zwaarste landzoogdier: alleen de olifant is nog groter. De witte neushoorn is met ongeveer 20.000 exemplaren de meest voorkomende neushoorn. Hij leeft voornamelijk in de open savannen van zuidelijk Afrika.

● **Zwarte neushoorn**
Met een topsnelheid van 50 kilometer per uur de snelste van de 5 soorten. Ooit was dit de meest voorkomende neushoorn en kwam hij voor in het grootste deel van Afrika. Tegenwoordig vind je hem alleen nog in struikachtige gebieden in Zuid-Afrika, Namibië, Mozambique, Oeganda, Tanzania en Kenia.

‘Mensen ergerden zich vooral aan de bemoeizucht van westerse landen die hen dachten te kunnen voorschrijven wat te doen.’ Sindsdien wordt geprobeerd op een andere manier de Vietnamezen op hun geweten aan te spreken. Er werden bekende Vietnamezen en Chinezen, zoals de actieheld Jackie Chan, gerekruteerd als spreekbuis. Ook sociale media worden ingezet om de Vietnamezen zelf de boodschap te laten verspreiden. Hoe groot het effect daarvan is, zal in de toekomst blijken.

● **Hoorn legaliseren**
Ook gaan er stemmen op om de hoornverkoop te legaliseren. Natuurreservaten hebben nog enorme voorraden hoorns liggen van neushoorns die ooit onthoornd zijn of een natuur-

‘Met de legale verkoop van één hoorn zouden we ons reservaat een jaar lang kunnen beveiligen’

► lijke dood stierven. Het idee is om de markt daarmee te overspoelen zodat de prijs in een klap tot bijna niets daalt. Misdadorganisaties zouden niet genoeg geld meer binnen krijgen om de strooptochten te financieren. En hoorn zou zijn allure verliezen als statussymbool. Maar of dat werkt is de vraag. Het beperkt legaal beschikbaar stellen van ivoor heeft het stropen van olifanten bijvoorbeeld ook niet weten tegen te houden. Als de vraag groter blijft dan het aanbod, kun je de hoorn nog zo goedkoop aanbieden, maar dat zal de prijs in Vietnam niet drukken. En het legale karakter zal wellicht alleen maar meer mensen over de streep trekken om te kopen. Bovendien kan een prijsdaling ook een heel nieuwe markt aanboren voor mensen die zich de hoorns op dit moment nog niet kunnen veroorloven. Op zich ziet Patton wel wat in het idee van legaal verkopen. Maar dan voor hoge prijzen. ‘Als we maar een beetje van het geld zouden

Een zeer grote vangst voor de douane in Hongkong: 33 neushoornhoorns, meesmokkeld op een schip uit Zuid-Afrika.

krijgen dat nu omgaat in de illegale verkoop, zouden we veel kunnen klaarspelen. Met de huidige prijzen zouden we maar één hoorn hoeven te verkopen om de beveiliging van het reservaat een jaar lang te kunnen betalen.’

● Bevolking op safari

Op dit moment richt men in het Solioreservaat de pijlen vooral op de plaatselijke bevolking. Want zonder lokale mensen die het terrein kennen, maken stropersbendes weinig kans. Dus wil men de bevolking bewust maken van de langetermijnwaarde van de dieren die ze aan het vernietigen zijn. De Kenianen kennen de neushoorns vooral als gevaarlijke en lastige beesten die je liever kwijt dan rijk bent. En een paar dagen stropen kan ze het inkomen van

Jagende prostituees

Voordat stropen in Afrika een grote vlucht nam, gebruikten de Vietnamezen een truc om aan hoorn te komen. Jagers uit alle werelddelen betalen grote sommen geld om een neushoorn te mogen schieten in een wildpark in Zuid-Afrika. Als bewijs van hun vangst mogen ze één jachttrofee meenemen. Bij neushoorns is dat de hoorn. Het viel de Zuid-Afrikanen op dat er ineens veel jachtvergunningen gingen

naar vrouwelijke Vietnamezen. Niet bepaald het prototype trofeeënjager. Het bleek te gaan om prostituees die door een smokkelbende werden ingevlogen. Zuid-Afrikaanse jagers schoten de neushoorns voor ze. Maar de trofee kwam op hun naam te staan en kon zo legaal het vliegtuig in. Vervolgens verkochten de smokkelaars de hoorn in Vietnam (illegaal, want het verkopen van trofeeën is verboden) voor grof geld.

Religie helpt

Een golf van stropersaanvallen in de jaren 70 en 80 van de vorige eeuw reduceerde het aantal neushoorns van meer dan 70.000 tot 3800. Er waren 2 oorzaken: de medicijnhandel in China en het gebruik van hoorn voor de handvaten van jambiya's (traditionele dolken) in Jemen. Dat laatste was nooit eerder een probleem geweest. De hoornen dolken waren voorbehouden aan een kleine elite. Tot er in het Midden-Oosten olie werd gevonden en ook de 'gewone' Jemeniet het geld had voor een luxueus uitgevoerde dolk. Maar de neushoorns hadden geluk. Begin jaren 80 verklaarde de grootmoefti van Jemen dat het tegen de wil van Allah was om een dier te doden voor een handvat van een dolk. De invoer van neushoornhoorn werd verboden. Van de ene op de andere dag was er geen vraag meer naar in het land. In de jaren 90 verbood ook China de handel in neushoornhoorn. Met als gevolg dat er nu in Afrika weer zo'n 25.000 exemplaren zijn.

Een jambiya draag je zo, onder je riem.

twee tot drie maanden opleveren. Het Rhino Awareness & Protection project laat daarom kinderen en hun ouders uit de buurt kennismaken met het reservaat. Veel van hen hebben nog nooit een neushoorn of leeuw van dichtbij gezien. Door ze zelf een safari te laten meemaken, is het idee, krijgen de kinderen een emotionele band met de neushoorns. Ze zullen daardoor zelf later niet zo snel gaan stropen, terwijl hun ouders zich hopelijk realiseren dat het beter is om de dieren met rust te laten. ■

anouschka.busch@quest.nl

MEER INFORMATIE

quest.nl/neushoorn: over Nederlandse studenten die een anti-stropersdrone ontwikkelden.
rhino-awareness.com: het Rhino Awareness & Protection project.